__**Абдулла Алиш**__

Капкорсак патша

1

Әүвәл заманда, кәҗә команда, үгез адмирал, бүре генерал, саескан сотник, төлке шутник, үрдәк үрәтник булган заманнарда бер патша яшәгән, ди. Аты — Капкорсак, кушаматы Бушборчак булган, ди, бу патшаның. Кеше төсле үзе, үгезнеке төсле күзе, бүренеке кебек тешләре, нәкъ ерткычныкы кебек булган, ди, кылган эшләре.

Ул үзе Канкояр патшаның зур улы иде, ди.

Канкояр патша үлгәч, аның урынына өлкән улы Капкорсак — Бушборчакны патша иттеләр, ди. Патша булам, башыма таҗ киям, тәхеткә менәм дигән көнне, Капкорсак патша барлык сарай хезмәткәрләрен җыеп, рәттән тезеп, дер селкетеп тиргәп алды, ди:

— Минем өчен дөньяда тиңе булмаган, әлегә кадәр бер патша да кимәгән, бер мәмләкәт тә белмәгән, бер патшаның да күзе күрмәгән, иң кыйммәтле, иң матур, иң яхшы таҗ ясагыз, — дип боерды, ди, ул министрларына. — Сезгә ун тәүлек вакыт бирәм, шул вакытка таҗ өлгергән булсын. Әгәр дә мәгәр мин әйткән вакытка таҗ өлгермәсә, барыгызны да тончыктырачакмын, — дип әйтте, ди, Капкорсак патша.

Көн уйладылар, ди, министрлар, төн уйладылар, ди. Уйлый-уйлый башлары авыртты, татлы йокылары качты. Тамакларына аш үтмәде, эчләренә эчемлек җитмәде, ди.

Бер көн үтте, ике көн үтте, өч көн үтте, ди. Таҗ өлгертергә билгеләнгән көн якынлашканнан-якынлашты, ди. «Дөньяда тиңе булмаган, моңа кадәр бер патша да кимәгән, иң матур, иң зур, иң яхшы, иң кыйммәтле таҗны нәрсәдән ясарга кирәк икән?» — дип уйладылар, ди, алар.

— Көмештән ясасак — андыйны министрлар да кия, мәрҗәннән эшләсәк — андыйларны бөтен дөнья белә, алтын таҗны һәр патша да кия дигән фикергә килделәр, ди. Алар уйлый тордылар, ә көннәр бер-бер артлы үттеләр дә үттеләр, ди.

Таҗны вакытында өлгертмәгәч, Капкорсак патша буран куптарып, көзге җил күк әче сызгырып ачуланырга тотынды, ди. Хәлвә китерделәр — ашамый, ди, конфет-шоколадка карамый, ди. Таҗны даулап кызып китте, ди, тәмам үләр чиккә җитте, ди.

— Минем тагын бер теләгем бар: монысын инде һич кичекми үтәргә, тирән елгалар кичәргә, барлык авырлыкларга чыдарга, минем илемне әйләнеп чыгарга һәм эзләргә шундый кешене, — дип әйтте, ди. — Кем дә кем минем атамның фәрманнарына каршы килгән, аңа булган дошманлыгын эчендә яшереп йөргән, тиеш булмаганны ишеткән, сөйләргә

ярамаганны сөйләгән, күрергә кирәк түгелне күргән — әнә шундыйларны монда китерегез, — дип әйтте, ди.

Фәрман өстенә фәрман чыккач, аптырадылар-йөдәделәр, ди, патшаның министрлары. Уйлап-уйлап та эшләре алга китмәгәч, уйлау өчен үзләренең генә башлары җитмәгәч, алар күрше патшадагы данлыклы бер таҗ ясаучы останы чакырырга карар кылдылар, ди.

Хат барып җитмәслек күгелҗем диңгез артыннан, алтын кояшны күмгән таулар сыртыннан, кош очып җитмәслек илләрдән, кеше аягы басмаган җирләрдән, кара болытлар арасындагы шәһәрдән чакырттылар, ди, алар шул останы. Останың исеме — Бикзирәк, кушаматы — Сакалы сирәк, андыйлар Капкорсак патшага бик кирәк иде, ди.

Ак болытлар астыннан, түбәләре зәңгәр күккә тигән таулар башыннан, югарыда янган йолдызларны күзәтеп, түбәндәге күгелҗем диңгез өстеннән җилдәй үтеп, корыч-канат дигән кошка атланып очты, ди, Бикзирәк Капкорсак патша җиренә. Көн очты, ди, төн очты, ди, ай дигәндә, Капкорсак патша хакимлек иткән илгә килеп җитте, ди.

Бикзирәк-Сакалы сирәк килгән көнне үк Капкорсак патшаны очратты да мондый сүзләрне әйтте, ди:

— Йә, падишаһым-солтаным, иске чабата олтаным! Сезгә, — дип әйтте, ди, — ашаган тормау сырхавы эләккән икән, — дип әйтте, ди. — Мондый чүп-чарга карамый (карарга да ярамый), мин үземнең төп эшемә, сезнең фәрманыгызны вакытында үтәргә, юлдагы барлык киртәләрне сүтәргә, сез теләгән теләккә җитәргә юллар сызам, — дип әйтте, ди.

Шул минут эчендә үк Бикзирәк-Сакалы сирәк ашап-эчеп туеп, дөнья сүзен куеп, бил буып, кереште, ди, үз эшенә.

Үгез адмиралны, бүре генералны, саескан сотникны, төлке шутникны, үрдәк урәтникны — барысын да бергә җыеп, солдатлар кебек тезеп, болай дип әйтте, ди, баш министры Капкорсак патшаның:

— Кем дә кем патшага каршы барса, аңа зарар салса, теле белән патшага каршы сөйләсә, тиеш булмаганны күрсә, ишетергә ярамаганны ишетсә, барырга ярамаган җиргә барса, алырга ярамаганны алса, аларны монда китерегез, — дип әйтте, ди. «Барыгыз, бишегез дә хәзер үк юлга чыгып китегез!» — дип озатты, ди, ул Капкорсак патшаның министрларын.

Биш министр да бүленеп, барысы да начар киемнәр киенеп, үзләре белән унар солдат алып таралдылар, ди, илнең төрле ягына: кайсы — алланып торган кояш чыгышына, кайсы — давыллы кояш баешына, кайсы — күгелҗем диңгез артына, кайсы җып-җылы мич башына юлга чыктылар, ди.

Капкорсак патша буран уйната, Бикзирәкне дә ара-тирә тиргәп елата, ди. Калган министрлар эчләреннән авыр сулыйлар: «Ни булыр, ни булыр икән?» — дип, бер-берсеннән

сорыйлар, төрлечә уйлыйлар, ди. Ә юлдагылары, озын яллы, стакан тояклы аргамакларын, тимердән үргән камчылар белән кыздырып, һаман алга таба чабалар да чабалар, ди...

2

Зәңгәр күккә башлары тигән таулар уң якта, шомлы кара урманнар сул якта, көмеш тавышлы чишмәләр, юл буйлап елан төсле боргалана-боргалана, чылтыр-чылтыр агып калдылар, ди.

Берзаман карасалар, министр һәм солдатлар ни күрсеннәр, тап-такыр юлдан таза һәм матур, күрер күзгә батыр бер кеше бара, ди. Үзе җилкәсе аркылы боргаланып-боргаланып беткән бер быргы таккан, ди. Быргысына ул бер өрсә, әлегә беркайда да ишетелмәгән, әлегә беркем дә белмәгән моңлы һәм дәртле көйне уйнап җибәрә, ди. Агачлар башларын җиргә тидергәнче бөгелеп тыңлыйлар, яфракларын селки-селки рәхмәт укыйлар, ди. Таулар да бу көйне яраталар, аның тавышын, радио кебек, җирнең бар почмагына да тараталар, ди. Батыр егет уйнаган көйне бер генә ишетсәң дә истә кала, ди, аны бер җырлау да күңелгә бетмәс-төкәнмәс көч сала, ди.

Батыр егет янына җитүгә, солдатлар атларыннан төштеләр, ди, ә министр, ат өстендә килеш, уйнаучыга сүз кушты, ди:

— Әй, егет, кая барасың, ул нинди уен коралы, син нинди көчле көй уйныйсың, Канкояр белән Капкорсак патшалардан зарлана торган сүзләрең юкмы? — дип сорады, ди.

— Дөньяда туры юл эзлим, җиңүемнән өмет өзмим, подвалларда яшәүчеләрнең, ашсызларның, җирсез-сусызларның йөрәк моңын җыеп шул көйне тудырдым. Ул безне рухландыра, канатландыра, шатландыра, — дип әйтте, ди, батыр егет. — Фабрика-заводларда кул көчемне бик арзан саттым. Минем кул көчем аркасында күп капкорсаклар туенып ятты. Менә бу канечкеч патшалар, безнең канны сөлек кебек суыручы байлар, бүре кебек ерткыч министрлар булмаса, сез дә, мин дә бу хәлгә калмас идек, — дип әйтте, ди, ул, тегеләрнең киемнәренә карап. — Эшлидер идем заводта, чыдап ачлыкка, инде аннан да кудылар. Хәзер мин эшсез, йортсыз, киемсез, бары суксам тимер өзәрлек кул көчем генә бар, — дип, йодрыкларын зәңгәр һавада селекте, ди, батыр егет. Аның куллары корыч төсле нык, йодрыклары берсе-берсе бишәр потлы герләр хәтле иде, ди. Ул кулларын селкегәндә, министр һәм солдатлар: «Менә суга, менә суга!» — дип шүрләп тордылар, ди.

Батыр егет сүзен сузды, ди:

— Канечкечләргә: патшаларга, байларга, министрларга каршы көрәшергә, әйдәгез минем белән киңәшергә, — дип, биек бер тау янына алып китте, ди, тегеләрне.

Атларын үсеп утырган агачларга бәйләп, Капкорсак ялчылары батыр егет алып барган

урынга киттеләр, ди.

Тау итәгенә килеп җиткәч, батыр егет җиргә утырды да тагын сүз башлады, ди:

— Карагыз әле, егетләр, тауга! — дип әйтте, ди. — Ул нинди текә һәм биек, ул нинди югары... Җиңүгә булган өметебез дә шушы тау сыман, ул нинди югары, ул нинди биек, җанга рәхәт бирүче, йөрәккә көч кертүче ул җиңү өмете. Шул җиңү өчен барыбызга да берләшергә, безне буучы ерткычлар белән ныклап көрәшергә кирәк, — диде дә, ди, сүзен бетереп: — Кая, егетләр, дусларча бер көйрәтеп алыйк, — дип, тегеләрдән тәмәке сорады, ди. Министр һәм солдатлар бары да берьюлы кесәләренә тыгылдылар, ди. Кайсы алтын савытларга салынган сигара, кайсы көмеш тартмалардан бармак юанлыгы калын папирос, кайсы атлас янчыклардан мунчала төсле чәбәләнеп беткән тәмәке чыгарып суздылар, ди, батыр егеткә. Ул берсен дә алмады, ди, тик тирән итеп, бик тирән итеп шикләнеп карады, ди... Үз юлына таба кинәт борылып киткән иде, ди, һап! эләктереп алдылар, ди, аны министрның солдатлары...

3

Давылланып торган кояш баешына карап киткән министр һәм солдатлар алтыннан ясалган егерме көпчәкле атсыз арбада таш юлны ду китереп, тузан туздырып, һава бозып кайтучы байны туктаттылар, ди. Аларның сәләмә киемнәрен күреп, болар юлбасарлардыр дип белеп, үзенең җитмеш җиде тапкыр ата торган мылтыгын кулына тотып сүзгә кереште, ди, бай:

— Әй, юлбасарлар, миннән сезгә ни кирәк? Алтын сорасагыз, теләгәнчә бирәм, көмеш дисәгез, күмелгәнче китерәм, — дигәч, сүз башлады, ди, министр:

— Безгә алтының кирәкми — үзебезнеке дә күп. Көмешең дә хаҗәт түгел — анысы да җитәрлек. Тик менә син әйт: Конкояр белән Капкорсак патшадан берәр төрле зарар күрмәдеңме? — дип сорады, ди.

— Нинди зарар күрим? Капкорсак патшаның атасы миңа завод салырга җир бирде. Баеган өстенә баетты. Минем кесәмне калынайтты. Минем рәхмәтемне җиткерегез ул Капкорсак патшага, — дип сүзен бетерде, ди, бай. Үзе егерме көпчәкле атсыз арбага кырын ятып, министр һәм солдатлардан шүрләп, күзләрен уйнатып, алтын стаканнарга кып-кызыл эчемлекләр салып бирде, ди, аларга. Йотылып-йотылып эчтеләр дә, үзләренең кемлекләрен белдерделәр дә алга чаптылар, ди, алар.

Көн киттеләр, төн киттеләр, ай киттеләр, ел киттеләр, инә буе җир киттеләр, ди.

4

Күгелҗем диңгез артына китүчеләр дә ике кешене очраттылар, ди. Боларның берсе — ятьмә белән күбәләк тотучы бер бай малае, икенчесе — сука артыннан бил бөгүче бабай иде, ди.

Күбәләк тотып йөрүче малай болай дип җавап кайтарды, ди, министрга:

— Падишаһыбыз безнең җир-суыбызны да, урман-болыннарыбызны да мул итте, гомере дә озын булсын аның, — дип әйтте дә, ди, үзен карый торган асрау янына йөгерде, ди.

Министр һәм солдатлар: «Безгә кирәкле кеше түгел бу!» — дип, күп вакыт уздырмыйча, тузан туздырмыйча, салмак кына атлап, алга юл тоттылар, ди.

Бераз баргач, еракта-еракта күләгә кебек кенә бөкре бер шәүләне шәйләделәр, ди, алар. Барып җитсәләр, ак сакалы тезенә җиткән, чәчләре көмешләнеп беткән, аркасы бөкрәйгән, куллары кәкрәйгән бер бабайны очраттылар, ди, алар.

— Үз эшләгәнең үзеңә булмагач, рәхәтләнеп икмәк белән суга да туймагач, шулмы инде тормыш! Безгә дигән шомырт күк кара туфраклы җирләрне, хуш исләр аңкытып чәчәк ата торган болыннарны, кара куе урманнарны Капкорсак патша үз кешеләренә өләшеп бетерде. Ашъяулык кадәрле шушы җиремдә төртсәм аварга тора торган атым белән, эчемдә янган ачу белән безне изүчеләргә каргыш-ләгънәтләр яудырам. Җир астында күмер чабучылар, тауларны актарып тимер табучылар, зур-зур йортлар салучылар, барысы бергә оешып, Капкорсак патшага каршы кузгалырга җыйналалар дип ишеттек, шуларга кушылырга сүз беркеттек, — дип әйтеп тә бетерә алмады, ди, бабай, аяк-кулларын бәйләп, үзләре белән алып киттеләр, ди, аны Капкорсак патшаның ялчылары.

5

Таң беленер-беленмәс вакытта, җиде юл чатында, ярлы гаиләнең җиденче улы — җитез егетне очраттылар, ди, министр һәм солдатлар.

Җитез егет, таңның матурлыгына, сандугачларның чут-чут сайравына исе китмичә, болын, кырларда бил бөгеп, тир түгеп эшләүчеләр тыңласыннар дип җырлап йөри иде, ди. Аның җырының түбәндәге кисәген генә ишетеп кала алдылар, ди, теге явызлар:

Ал нурларын чәчеп, таң туа,
Туганкайлар, сез дә күрегез,
Давыл кубар тиздән, көчле давыл,
Хакыгызны даулый белегез.

Озын яллы, стакан тояклы аргамагын туктатты, ди, министр:

— Син нинди егет, таң беленер-беленмәс борын нишләп болай җырлап йөрисең? — дип сорады, ди, җитез егеттән.

— Күз алмам — әтием — доктор иде, ул үз гомерендә төрле-төрле дарулар ясады, күп кешеләрне үлемнән коткарды. Ләкин дөньядагы сугыш дигән чиргә каршы бертөрле дә дару таба алмады. Үзе дә, мескенем, шунда һәлак булды. Җанкисәгем — әнием — ачлыктан үлде. Инде мин дә, җиде ят кулына калып каңгырып йөргәнче дип шушы биек күпердә шушы төпсез елгага ташланыйм дип барганда, бернәрсәгә төшендем, — дип әйтте, ди, җитез егет.

Министр белән солдатлар бар да берьюлы хор белән:

— Нәрсәгә төшендең? — дип сорадылар, ди. Аларның сорауларын көтмичә үк, пуля артыннан пуля яудырган кебек, сүз артыннан сүзне яудырып торды, ди, җитез егет.

— Канкояр патша үлгән дигәч, шатланган идек. Аның урынына өлкән улы Капкорсак патша булды. Патша урынына патша бетәме соң, — дип әйтте, ди, җитез егет.

Озын яллы аргамакларын хәтфә кебек болынлыкка җибәреп, хәерче булып киенгән киемнәрен төзәтеп тыңладылар, ди, аны министр һәм солдатлар.

— Минем бу хәлгә калуыма патшалар, байлар, министрлар гаепле. Болай гына үлмәскә, алар белән көрәшергә кирәклеккә төшендем мин, — дип әйтте, ди, ул. Ләкин инде соңгы сүзләр министрның чыдамлыгын тәмам бетерде, ди. Ул инде: «Ни карап торасыз?» — дип эләктерергә кушты, ди, җитез егетне.

6

Алланып торган кояш чыгышына карап китүчеләр дә бик озын юл үттеләр, ди, ничәмә-ничә диңгез төсле зур күлләрне, олы чүлләрне кичтеләр һәм ап-ак кар белән капланган җиргә җиткәч, очраттылар, ди, бер юлчыны. «Кирәкле кешебезне таптык!» — дип шатланып, үзләренең уңганлыкларыннан мактанып, бу юлчыны туктаттылар да, ди, һәм сорадылар, ди:

— Әй, юлчы, кайдан кайтасың? Капкорсак патшаның атасыннан яки үзеннән зарланмыйсыңмы? — дип сорадылар, ди.

Артлы чанага кырын яткан, төлке толыпка кереп баткан юлчы ак кәгазьдәй агарынып китте, ди. «Болар юлбасарлардыр, никадәр малым, никадәр байлыгым әрәм була бит» дип уйлап, башлады, ди, сүзен юлчы:

— Без дин кешеләрен җирдәге гади эшләр бер дә кызыксындырмый, — дип суфыйланган иде, ди, юлчы, «Анысын яхшы беләбез» дигәч, — әй өлкән кешеләр, Капкорсак патшага нинди яктан тел тидерим, ничек аны артка чигерим! Патшалар барысы да диннең

зур таянычы алар, Канкояр патша дин өчен онытылмаслык хезмәтләр калдырды, бик күп итеп чиркәүләр, мәчетләр салдырды. Шулай булгач, ничек аны яманлыйм сезгә? Капкорсак патшаның да атасы юлыннан баруын телибез, — дип сүзен бетерде, ди, ул.

Үзе. «Алай-болай итмәсеннәр, мине талап китмәсеннәр!» дип, министр белән солдатларның кулларына хәергә килгән алтын акчалар сузды, ди. «Акчаң булса, төрле җәфалардан да котылып була!» дип уйлап, үз юлына тизрәк сызды, ди. Министр һәм аның солдатлары, рәхмәт әйтеп, баш иеп, «Безгә кирәкле кеше түгел бу!» дип, атларын искән җилдәй җилдереп алга чаптылар, ди.

Көн киттеләр, төн киттеләр, ай киттеләр, ел киттеләр, инә буе җир киттеләр, ди.

7

Хәерчелеккә баткан, күз яшьләренә чыланган, аһ-зар белән тулган ил елый. Күз яшьләре елга булып ага. Капкорсак ялчылары аны күрмәмешкә салыналар. Аһ-зарлар йөрәкләрдән сөрем булып күтәрелә — алар күрмәгән булалар, телләр туктаусыз хәсрәт сүзләрен сөйлиләр — алар ишетмәгән булып кыланалар. Зәңгәр күктә янган йолдызлар да бу илгә тирән кайгыру белән карыйлар, офтаналар, офыктан күтәрелгән кара болытлар да яумыйча таралалар. Җил дә әкрен генә исми — давыл булып котыра; яңгыр да, яварга тотынса, бөтен җирне су белән тутыра.

Давыллы кояш баешыннан батыр егетне, күгелҗем диңгез артыннан бөкре бабайны, алланып торган кояш чыгышыннан җитез егетне китерделәр, ди, теге явызлар Капкорсак патшага.

Ишәк акырган кебек ямьсез тавыш белән, эчендә янган ачу белән, күзеннән төтен пыскытып, авызыннан төкерек чәчеп, башлады, ди, сүз Капкорсак-Туймас күз:

— Кош очып җитмәслек иллэрдән, кеше аягы басмаган җирләрдән, җиде диңгез үтеп, шарлавыклар кичеп, минем илемә — Капкорсак патша җиренә килгән осталар остасы Бикзирәк, минем сезгә сүзем бар әзрәк, — дип әйтте, ди, Капкорсак патша.

Шул сүзләрне әйтеп, буе матча чаклы Капкорсак патша идән буенча бер атлаган иде, идән сыгылды, ди, икенче атлаган иде, үз аягына үзе абынып егылды, ди. Шуннан авызы тыгылды, ди.

Йөгереп килделәр, ди, караучылары, суздылар, ди, кулларын, алып салдылар, ди, алар Капкорсак патшаны алтын тәхетенә.

Күп җилләр искәч, күктәге кара болытлар күчкәч, бияләй кадәрле килбәтсез күз кабагын ачып, чүмеч кебек зур күзләреннән төтен пыскытып, чөгендер төсле кызыл борыныннан пар пошкырып, иләктәй зур авызы белән көзге җил күк сызгырып:

— Өлгерәме таҗ минем башка? — дип сорады, ди, Капкорсак патша.

Бикзирәк-Сакалы сирәк:

— Икенче фәрманыгыз кичекми үтәлде, гаепле кешеләр китерелде. Көтәләр, күрәмсез, нинди җәза бирәсез? — дип, сүзне икенчегә борып, таҗ турында дәшми торып, тәрәзәгә таба бармагы белән күрсәтте, ди.

Бик күп халык җыйналган мәйданга батыр егет һәм аның иптәшләре китерелгәннәр иде, ди. Алтын тәхете белән күтәреп алып чыктылар, ди, Капкорсак патшаны җәза көтүчеләр янына.

Кала уртасындагы зур мәйданга чыжлап торган тал чыбыгы ташый башладылар, ди. Капкорсак патшаның болыннардагы читән үрергә яраклы барлык таллар бөтенләй киселеп беткәннәр иде, ди.

Капкорсак патшаның атасы Канкоярның шул таллардан чыжлап торган камчылар ясатып, үзенә каршы килүчеләрне шулар белән шыр ялангач килеш кыйнатып күңел ачу гадәте бар иде, ди. Капкорсак патшаның бу ерткычлыгын да атасыннан калган бер гадәт кенә дип карадылар, ди, кайберәүләр.

Мәйданның бер почмагында дегет төсле кара төтен зәңгәр һавага үрелеп, аның астында кызыл телләрен сузган ялкыннар күренеп тора, ди. Кеше күтәрә алмаслык зур кадакны шул ялкыннарда кып-кызыл иттереп кыздырырга тотындылар, ди, явыз кешеләр.

Давылга бай кояш баешыннан китерелгән батыр егетнең телен шул кыздырылган зур кадак белән юан баганага кадаклап куйдылар, ди. «Менә сиңа сөйләргә ярамаган сүзләрне сөйләвеңнең җәзасы!» — дип әйттеләр, ди, ерткыч кешеләр.

Алланып торган кояш чыгышыннан китерелгән җитез егетнең шомырт кебек кара күзләренә кылдан нечкә итеп очланган инәләр кададылар, ди. «Менә сиңа күрергә ярамаган әйберләрне күрүеңнең җәзасы!» — дип шаркылдадылар, ди, җәзалаучылар.

Күгелҗем диңгез артыннан китерелгән бөкре бабайның колак яфракларын кисеп ташладылар, ди. «Менә сиңа ишетергә ярамаган сүзләрне ишетүеңнең җәзасы!» — дип авыз ердылар, ди, явыз кешеләр.

Шушындый бер әрнү вакытында батыр егет үзенең уен коралында уйнарга теләде, ди. Җитез егет җырларга сорады, ди. Бөкре бабай, моңлы итеп, бик моңлы итеп карап, башын чайкады, ди.

Көлеп караган кояш чыраен сытты, ди. Әкрен генә искән җилдән давыл купты, ди. Офыктан болытлар күтәрелделәр, ди. Яңгыр китте, ди, янган утны сүндереп үтте, ди.

— Аларга бу җәза гына аз! — дип, Капкорсак бу өч бәхетсезне дар агачына китерергә кушты, ди.

Үзе, алтын тәхетенә утырып, шул өч мескеннең дарга асылган килеш тыпырчынып-

тыпырчынып җан бирүләрен, рәхәтләнеп, эче катканчы көлеп карап торды, ди. Өчесенең дә кайнар йөрәк каннарын алтын стаканнарга салып эчте, ди.

Батыр егетнең иптәшләре мәйданның иң аргы читенә генә җыелганнар иде, ди. Алар, батыр егет башлаган эшне дәвам итәргә ант итеп, эчләреннән янып, бу мескеннәр өчен сызланып торсалар да, кузгала да алмадылар, ди. Ялангач кылычларын җилкәләренә салган гаскәрләре Капкорсак патшаны саклап тордылар, ди.

Канкояр патша җәзалап үтерткән кешеләрнең сөякләрен җыеп, бу өч бәхетсезнекен дә шуңа кушып, үзенә торыр өчен сарай салдырды, ди, Капкорсак патша.

Алтын белән тоташтырып, кеше сөякләрен берләштереп, ука-ефәкләр, ахак-бриллиантлар белән бизәп бер таҗ эшләде, ди, Бикзирәк Капкорсак патшага.

Кош очып җитмәслек алсу кояш баешыннан, кеше аягы барып җитә алмаслык кояш чыгышыннан, күктән дә күгрәк күгелҗем диңгез артыннан искән җилләр бу сарай нигезендәге сөякләрнең моңын тараттылар, ди, бар илгә.

Җир тетрәгән, күк күкрәгән, диңгез ташыган кебек көчле ташкын булып, бу илнең батыр егетләре, ярлылары, бил бөгүчеләре, җитез егетләре, уңган кызлары күтәрелделәр, ди, Капкорсак патшага каршы. Аларның барысын бергә җыеп, аңламаганнарын аңлатып, күрмәгәннәрен күрсәтеп, җитәкләде, ди, аларны акыллыларның иң акыллысы. Бер кулында шәһитләр канына буялган кызыл байрак, ди. Анда утлы сүзләр белән: «Илнең ярлылары, җирсезләре, сусызлары, хокуксызлары, изелүчеләре, интегүчеләре, капкорсакларга каршы ут ачыйк, ачыйк!» — дип язылган, ди. Икенче кулына ул корыч мылтыгын кысып тоткан, ди. Изелгән илнең барлык почмакларыннан күтәрелеп, корыч ташкын шикелле алга омтылып, килеп җиттеләр, ди, алар Капкорсак патша сараена:

— Сезме безнең энеләребезнең йөрәк итен кимерүче?

— Сезме безнең кардәшләребезнең йөрәк канын алтын стаканнарга салып эчүче?

— Сезме безнең туганнарыбызның асыл сөякләреннән үзегезгә сарайлар салдыручы? — дип барып ябыштылар, ди, алар Капкорсак патшаның һәм министрларның бугазына.

Капкорсак патшаның министрлары, сакчылары, солдатлары тукталып-тукталып, хәл җыеп сугышып караганнар иде дә, булдыра алмый кайсы кая качып беттеләр, ди.

Капкорсак патшаны юк итеп, аның барлык министрларын куып, яңа ил төзи башлаганнар иде, ди, яңа хуҗалар.

Ләкин егерме көпчәкле автомобильдә йөрүче бай, шомырт төсле кара туфраклы җирләрне биләп торучы алпавыт, дин богауларын өләшүче козгын — барысы бергә җыелып, тагын баш булмакчылар иде, ди, бу яңа хуҗаларга.

Бөек көрәштә корбан булучыларның каннары буялган байракны җилфердәтеп алгы җиңүләргә өндәде, ди, яңа хуҗаларның зирәк юлбашчысы. Бер селкенделәр — богаулар

коелды, ди. Көч җыеп икенче селкенделәр — дошманнар чигенделәр, ди. Егерме көпчәкле автомобильдә йөрүчене, берүзе җиде йөз җитмеш дисәтинә җир биләүчене, дин богавы өләшүчене, бишкә алганны унбишкә сатучыны — барчасын күгелҗем диңгезгә батырганчыга кадәр кудылар, ди, яңа хуҗалар.

Бикзирәк-Сакалы сирәкне исән-сау калдырдылар, ди.

— Таҗлар урынына безгә пөхтәләп зур машиналар ясарсың! — дигән бурыч тапшырдылар, ди, аңа.

Тынычланып калды, иркен сулыш алды, ди, бу ил. Бу илдә инде эшче канын имүче сөлекләр дә, сука артыннан бил бөгүчеләрне изүчеләр дә бөтенләй калмадылар, ди.

Хәзер заводлар, фабрикалар батыр егетнең балаларына бирелгән, алар шатланып, рәхәтләнеп үзләре өчен үзләре эшлиләр, ди. Кара туфраклы җирләр, чәчәк атып хуш ис аңкып торган болыннар бил бөгүче бабайның малайларына тапшырылганнар, алар сөенә-сөенә ул җирләрдә иген игәләр, ди. Җитез егетнең балалары да бу илне сөяләр, аңа үзләренең акыл көчләрен кызганмый бирәләр, ди.

Бернинди дә патша юк, ди, алар илендә. Алар үз илләренә үзләре баш булып яшиләр, ди. Яшәгән саен яшисе килә, һәр кичнең иртәсен, һәр төннең таңын күргән саен күрәсе килә, ди, алар илендә. Гөлгә төренгән ил, дөньяда иң бәхетле, иң матур ил — алар иле, ди.

1934 ел